

Guia bàsica del Consell de les Ciutats i Regions d'Europa per a l'Agenda 21 local

trobareu l'original a:
[COUNCIL OF EUROPEAN MUNICIPALITIES AND REGIONS
LOCAL AGENDA 21 BASIC GUIDE](#)

Agraïments: Aquesta guia ha estat escrita per Jane Morris, Local Agenda 21 Advisor, Local Government Management Board, UK, amb la col·laboració de membres del CEMR Network of Local Agenda 21 National Co-ordinators, especialment: Bjarne Rasmussen, Association of County Councils in Denmark; Vibeke Vinten, Kommunernes Landesforening, Denmark; Bengt Westman, Svenska Kommunförbundet, Sweden.

Comentaris addicionals de: Ann Becker, CEMR; Anna Dodd, Leicester City Council; Klaus Fiedler, Deutscher Stadtag; Tony Hams, Local Government Management Board; Eleni Maglara, Central Union of Local Authorities of Greece.

Prefaci

Cada vegada més, les autoritats de tota Europa utilitzen els procediments de l'Agenda 21 local per acordar i aplicar estratègies locals per al desenvolupament sostenible. És un sistema associatiu per millorar la qualitat de vida de les comunitats locals, alhora que es tenen en compte les restriccions ambientals. En reconeixença de la transcendència de l'Agenda 21 local als governs locals, els coordinadors nacionals de la Xarxa CMRE (Consell de Municipis i Regions d'Europa) de l'Agenda 21 han preparat aquesta guia com a mostra de la seva contribució a la campanya de Ciutats Europees Sostenibles.

Aquesta guia té per objectiu explicar de manera clara i global què és l'Agenda 21 local i els passos bàsics per la seva aplicació.

La traducció d'aquesta guia a les diverses llengües d'Europa està prevista per a l'any 1998.

Amb el suport de la Comissió Europea DGXI de Seguretat Ambiental, Nuclear i de Protecció Civil.

Per a més informació sobre les activitats del CMRE en el camp del desenvolupament sostenible i de l'Agenda 21 local, contacteu si us plau amb l'oficina del CMRE a Brussel·les, Rue d'Arlon 22, B- 1050 Brussel·les; tel. +32 2 511 74 77, fax; + 32 2 511 09 49.

Correu electrònic: cemr@ccre.org

Web: <http://www.ccre.org/>

Introducció

Què és l'Agenda 21 local?

D'on ve?

Què té d'especial l'Agenda 21 local?

Quin és el paper de les autoritats locals a l'Agenda 21 local?

Què volem assolir amb l'Agenda 21 local?

Què hem de fer en el procediment de l'Agenda 21 local?

Aquesta guia intenta respondre aquestes preguntes i donar algunes idees de com posar en pràctica l'Agenda 21 local al vostre municipi. Aquesta guia té la intenció d'encoratjar les autoritats i els municipis locals a comprometre's a promoure el desenvolupament sostenible i a iniciar els procediments de l'Agenda 21 local .

Què és l'Agenda 21 local ?

L'Agenda 21 local és un sistema en què les autoritats locals treballen en associació amb tots els sectors de la comunitat local per preparar els plans d'acció per aplicar la sostenibilitat a escala local.

D'on ve?

El primer cop que es va citar l'Agenda 21 local va ser al capítol 28 de l'Agenda 21, el document de les Nacions Unides (ONU) acordat pels líders mundials l'any 1992 per promoure el principi del desenvolupament sostenible. Aquell document convida tots els municipis i les autoritats locals d'arreu del món a redactar i executar plans d'acció per al desenvolupament sostenible, en associació amb els sectors rellevants en de la comunitat local. Internacionalment, més de 2.000 autoritats locals de 64 països diferents ja estan compromeses en el procés, i d'aquestes unes 1.000 són d'Europa.

Què té d'especial l'Agenda 21 local?

L'agenda 21 local és especial per algunes raons:

- Té un mandat acordat per l'ONU i les autoritats locals d'arreu del món es comprometen en aquest procés.
- Reconeix el paper clau de les autoritats locals a l'hora d'assolir la sostenibilitat local.
- Tracta sobre demostrar responsabilitat global tant a reduir el nostre impacte ambiental i els efectes en comunitats distants com a compartir idees i experiència amb altres comunitats, sobretot amb els països en vies de desenvolupament per ajudar-los a minimitzar l'impacte ambiental.
- Demana la participació de tots els sectors de la comunitat local i dóna suport als processos democràtics locals.
- És quelcom més que un projecte "verd", es tracta de la integració ambiental, econòmica, social i de temes culturals, així com de la qualitat de vida de la població local. En el fons, aquests són els principis bàsics del desenvolupament sostenible.

Quadre 1. Principis del desenvolupament sostenible

1 Medi ambient: la capacitat física "conductora" del medi ambient imposa límits a moltes activitats humanes i significa que hem de reduir el nostre consum de recursos. Hem de viure entre ells per deixar el planeta als nostres descendents amb la capacitat de mantenir indemne la vida humana.

2 Futuritat: tenim un deure moral d'evitar comprometre la capacitat de les generacions futures per satisfer les seves necessitats.

3 Qualitat de vida: el benestar humà té unes dimensions socials, culturals, morals i espirituals, així com materials.

4 Equitat: la riquesa, les oportunitats i les responsabilitats s'han de compartir justament entre els països i els diferents grups socials de cada país, amb un èmfasi especial en les necessitats i els drets dels pobres i els marginats.

5 Principi de precaució: si dubtem dels efectes ambientals de qualsevol acte o avenç, hem d'aplicar aquest principi i actuar amb prudència.

6 Pensament holístic: per resoldre un problema de sostenibilitat complex cal que tots els factors que afecten el problema s'integrin a la solució.

Quin és el paper de les autoritats locals a l'Agenda 21 local?

L'Agenda 21 reconeix que les autoritats locals i els municipis tenen un paper crucial en el desenvolupament sostenible perquè:

- Representen la comunitat local i treballen en nom seu.
- Tenen un paper planificador significatiu.
- Porten a terme, encarreguen o influencien, molts dels serveis dels quals depèn la qualitat de vida local.
- Gestionen/posseixen gran part de l'ambient natural i construït.
- Poden influir molt en els altres mitjançant l'educació, l'assessorament, la informació i els exemples.

- Poden catalitzar associacions amb altres organitzacions.
- Tenen grans impactes directes com a consumidors, compradors i empresaris importants.

El més important de tot és que el govern local, responsable democràticament, és el punt fonamental en què les opinions, els valors i les aspiracions de la comunitat es poden traduir en projectes, polítiques, plans i programes i així tenir un efecte pràctic. L'Agenda 21 local intenta dur a terme la sostenibilitat i no s'hauria de veure com una distracció de la feina "real", ja que és on la feina "real" hauria de començar i acabar.

Què volem assolir amb l'Agenda 21 local?

Els problemes necessiten una acció local. L'Agenda 21 local ha d'intentar fer que l'àrea local sigui més sostenible i assolir una comprensió del context general de les nostres decisions individuals. Ha d'intentar fer més amb menys, ha d'emprar més les nostres capacitats i menys els nostres recursos, ha d'ésser més modesta amb les nostres demandes materials, però, ha de demanar un medi ambient i una qualitat de vida millors. L'ONU reconeix que si cada municipi i la seva comunitat local fan la seva part la contribució a la sostenibilitat serà significativa. Evidentment, també calen accions a escala regional, nacional, europeu i internacional.

Tenir una idea del tipus de comunitats cap a la qual intentem treballar ens pot ajudar a tenir una visió més real i ens mostra el ventall de temes relacionats amb l'Agenda 21 local

Quadre 2. Característiques potencials d'una comunitat sostenible

- Els recursos s'utilitzen eficientment i els residus es minimitzen mitjançant cercles tancats.
- La contaminació es limita a nivells que els sistemes naturals poden assumir sense perjudici.
- La diversitat de la natura és valorada i protegida.
- Quan sigui possible, les necessitats locals se solucionen localment.
- Tothom té accés al menjar, l'aigua, l'habitatge i al combustible a un cost raonable.
- Tothom té l'oportunitat d'emprendre una feina digna en una economia diversa. El valor de la feina no retribuïda és reconegut, mentre que la remuneració de la feina és justa i distribuïda equitativament.
- La bona salut de la gent està protegida per la creació d'ambients sans, nets i agradables, i pels serveis de salut que prioritzen la prevenció de les malalties, així com l'atenció acurada als malalts.
- L'accés als serveis, als béns i a altra gent no s'ha d'assolir a costa del medi ambient ni s'ha de limitar a aquells que tenen cotxe.
- La gent ha de viure sense por a la violència personal del crim o la persecució a causa de les creences personals, la raça, el gènere o l'orientació sexual.
- Tothom té dret a accedir a les habilitats, el coneixement i la informació necessaris que els capacitin per ser part integral de la societat.
- Tothom de la comunitat està autoritzat a participar en la presa de decisions.
- Les oportunitats d'accés a la cultura, el lleure i l'oci són a l'abast de tothom.
- Els llocs, els espais i els objectes combinen significat i bellesa amb utilitat. Els assentaments són "humans" en escala i forma. Es valora i es protegeix la diversitat i la distinció local.
- La perspectiva global és inherent a totes les accions locals.

Naturalment, els temes locals rellevants seran diferents per a cada autoritat local

Què hem de fer en el procediment de l'Agenda 21 local?

És vital assegurar que el desenvolupament sostenible és el corrent principal de pensament de totes les operacions de les autoritats locals i els municipis, i n'és el punt clau. El procés de l'Agenda 21 local ha d'ésser una iniciativa coherent, adreçada als conceptes i principis del desenvolupament sostenible i de qualitat de vida, no només una col·lecció de projectes ambientals "bonics". Per acabar, és el que s'espera d'una bona autoritat local o un bon municipi.

No hi ha uns passos establerts per aplicar l'Agenda 21 local, però hi ha alguns components clau per al procés. Els suggeriments següents poden ser de gran ajuda. Aquests suggeriments no estan en ordre de prioritat, però van en línia paral·lela i es complementen.

Quadre 3. Set components del procés de l'Agenda 21 local

Actuacions dins l'autoritat local i el municipi

- Gestió i millora de l'actuació sostenible del municipi o de l'autoritat local.
- Integració de la sostenibilitat als projectes, els plans, les polítiques i les activitats del municipi de l'autoritat local.

Actuacions a tota la comunitat

- Increment de la conscienciació i educació
- Assessorar i involucrar tota la comunitat i el públic general
- Actuacions dels estaments implicats
- Creació d'una estratègia local sostenible o d'un pla d'acció.
- Mesurament, control, informació i revisió del procés.

A continuació, s'analitza cadascun d'aquests set components

Gestió i millora de l'actuació sostenible dels municipis

És important comptar amb un compromís col·lectiu envers els principis de sostenibilitat; d'aquesta manera, poden estendre's a totes les polítiques i accions del municipi, a l'ajuntament, a les escoles i a d'altres parts de l'autoritat local més àmplia. La sostenibilitat s'ha de veure com a part integral de la cultura de gestió, no com un afegit addicional. El personal ha d'estar preparat per desenvolupar una comprensió dels principis generals del desenvolupament sostenible, i ha de saber aplicar aquesta filosofia al seu treball diari.

S'han de tenir en compte temes com la compra verda i local, el consum reduït d'energia, la comptabilitat verda i s'han d'evitar els residus i productes químics tòxics com els pesticides.

Alguns mètodes i eines de gestió poden ajudar a millorar l'actuació sostenible de les autoritats locals, com:

- Definicions d'objectius i opinions col·lectives.
- Grups de treball interdepartamentals i equips multidisciplinaris amb l'objectiu de promoure la sostenibilitat.
- Llistes i criteris sostenibles per assessorar les decisions polítiques.
- Sistemes de gestió ambiental, com el sistema d'ecogestió i ecoauditoria (EMAS), poden assegurar que els objectius definits per un municipi o una autoritat es portin a terme. Tot i que l'EMAS en un principi estava pensat per a la gestió ambiental, és suficientment flexible per ocupar-se de temes sostenibles més extensos.
- Formació de tot el personal del municipi, no només d'aquells que estan involucrats en el treball de medi ambient, per ensenyar-los què poden fer en el seu treball diari per promoure la sostenibilitat.

Integració de la sostenibilitat a les polítiques i a les activitats dels municipis

Totes les funcions del govern local tenen efectes de sostenibilitat. Moltes d'aquestes funcions estan sotmeses a plans i documents sobre estratègies i polítiques que han de declarar què es fa i què es farà per assegurar que es respectin els criteris de sostenibilitat en l'execució d'aquests projectes. Alguns, com aquells que tracten sobre la biodiversitat, el patrimoni, el paisatge i les estratègies antipobresa i de salut tenen implicacions sostenibles òbvies, però en d'altres els temes no estan tan ben definits, com aquells que tenen a veure amb els serveis socials, l'habitatge i l'oci. És molt important que aquests projectes encaixin en una estratègia de desenvolupament sostenible global i coherent. Tots els projectes sectorials han d'encaixar en el compromís col·lectiu amb el desenvolupament sostenible.

Increment de la conscienciació i l'educació

Si la població local ha de formar part de les accions del desenvolupament sostenible, ha d'entendre els temes i el perquè del fet que l'acció és part de la solució i no n'és el problema. Sovint, els temes locals com les deixalles, els excrements de gos o l'aparcament són un bon punt de partida, però s'ha d'ensenyar la gent que aquests són

només els símptomes de temes més importants. Les campanyes per augmentar la consciència pública sobre aquests temes, possiblement lligades a com poden estalviar diners (per exemple, estalviant energia), són una manera d'aconseguir-ho. Altres idees inclouen: competicions; ofertes especials per comprar productes sostenibles com bombetes de baix consum, dipòsits revestits per a l'aigua calenta, recipients per als adobs; expositors a les festes locals, a les biblioteques etc.; ús dels diaris i les emissores de ràdio locals per parlar de temes rellevants, etc.

Una altra àrea d'activitat destacable és utilitzar les escoles o els centres educatius per difondre el missatge de sostenibilitat, no només mitjançant plans d'estudi formals, sinó mitjançant la gestió ecològica de les escoles, l'arquitectura paisatgística del sòl, etc. Fer preguntes als alumnes sobre aspectes generals del seu estil de vida (com van a l'escola, què llencen a les escombraries, com passen el temps lliure) també els farà pensar.

Assessorar i involucrar tota la comunitat

L'Agenda 21 local té per objectiu encoratjar la participació. El municipi des del principi del procediment ha de demanar a la comunitat la seva opinió sobre temes locals. Qualsevol estratègia de l'Agenda 21 local, mereixedora d'aquest nom, és un esforç conjunt entre els diferents sectors d'una societat i els residents locals. Això no vol dir que l'autoritat del municipi per prendre decisions finals sigui menystinguda, però ha d'ajudar els polítics a prendre millors decisions basades en les necessitats i les aspiracions de la població local.

Arreu d'Europa s'estan adaptant a l'Agenda 21 local les tècniques existents de desenvolupament de comunitats i se n'està provant de noves, com ara:

- Tècniques de visió per encoratjar els participants a imaginar a quin tipus de comunitat els agradaria viure en el futur.
- Grups d'atenció per esbrinar què valoren determinats grups de la societat com: les dones, les minories ètniques, la gent jove, la gent minusvàlida, etc.
- Jurats populars que uneixin un grup representatiu de població local per decidir temes locals determinats i per obtenir solucions a problemes com el mal ús dels medicaments, les opcions de transport públic, etc.

Actuacions dels estaments implicats

L'agenda de la sostenibilitat és massa perquè el govern local la dirigeixi sol. És evident que per les seves responsabilitats, el seu mandat democràtic i potser sobretot pels seus recursos, el govern local és una peça clau en aquest procés. Però encara que una autoritat local o un municipi són potser els millors situats per afavorir el procés de l'Agenda 21 local, no ho han de fer sols; tots els altres sectors de la comunitat local tenen un paper a fer. Si la població local veu que l'Agenda 21 local no és només una qüestió política, sinó que també és presa seriosament per altres actors locals, s'adonaran de la seva importància. Els estaments implicats potencials inclouen negocis locals, serveis (companyies d'energia, telecomunicacions, aigua, clavegueram, etc.), hospitals, proveïdors de transport, grups comunitaris i voluntaris, etc. Alguns voldran involucrar-se en projectes específics, com la millora del centre-ciutat, projectes de rodalies, mentre que d'altres preferiran pertànyer a grups o fòrums consultius on podran aportar un ventall de temes, basats en la seva experiència.

Quadre 4. Elements centrals de l'estratègia d'una Agenda 21 local

1. Una visió de conjunt que ha de:

- Identificar els principals temes de sostenibilitat i els objectius de l'àrea.
- Establir objectius explícits de la qualitat de vida de la zona.
- Oferir un retrat guia per al desenvolupament de la comunitat al segle XXI.

2. Un pla d'acció que ha de decidir quines organitzacions o quins representants emprenen una acció i quan. Fer un pla d'acció és la clau perquè els procediments d'una Agenda 21 local siguin un fet real i no només paraules. El pla d'acció respon a objectius a llarg termini i s'estén a aspectes socials, econòmics i ambientals. Les accions es poden dividir segons la situació local, sectorial o geogràfica i són una combinació de:

- Nous projectes i iniciatives, per exemple un magatzem comunitari de ferralla, la creació d'un espai públic nou, una campanya promocional sobre estils de vida saludables, etc.
- Canvis en les prioritats o les activitats dels organismes públics, per exemple més proveïment d'assessorament energètic o de carrils bici.
- Canvis de polítiques i projectes estatutaris a no estatutaris.

3. Aplicació de mecanismes que incloguin:

- Com es portaran a terme les accions.
- Com es valoraran les actuacions i els assoliments.
- Com es revisarà i s'actualitzarà l'estratègia amb el pas del temps.

Creació d'una estratègia de sostenibilitat local o un pla d'acció

Tots els processos de l'Agenda 21 local han de tenir per objectiu la creació d'una estratègia perquè tots els sectors rellevants puguin veure què s'ha acordat i què s'ha de fer. Cada estratègia ha de ser una publicació curta, clara i accessible que inclogui el següent.

Ja que la creació de l'estratègia de l'Agenda 21 local és una tasca col·lectiva, els empleats municipals han de:

- Fer qualsevol escrit o edició només amb l'assentiment dels altres socis del procediment de l'Agenda 21 local.
- Tenir en compte les discussions dels grups implicats o dels grups de treball, i evitar la temptació de portar qualsevol esborrany ja escrit a les reunions.
- Involucrar els altres a fer un esborrany quan ho desitgin i puguin.
- Els esborranys de l'estratègia són part dels passos rellevants del procediment de l'Agenda 21 local, no estan aïllats.
- Només els assessors professionals -si n'hi ha- poden ajudar els grups implicats a expressar i escriure les seves propostes. Els professionals externs contractats no han de redactar l'estratègia.

Mesurament, control i informació del progrés cap a la sostenibilitat

És important de construir uns sistemes de control en el procés de l'Agenda 21 local. Hi ha diversos mètodes:

- Usar indicadors de sostenibilitat determinats localment que ens mostraran si ens apropem o ens allunyem de la sostenibilitat.
- Establir objectius específics.
- Fer informes regularment sobre els temes de sostenibilitat. Aquests informes ens ajudaran a decidir quina informació és necessària per assessorar la sostenibilitat d'una activitat, d'un projecte o d'una política particular. L'obtenció d'aquesta informació i els resultats guiaran les accions i les decisions.

Lliçons apreses fins ara

Molts municipis d'arreu d'Europa ja estan compromesos amb el procediment de l'Agenda 21 local i han anat aprenent mentre el procés es desenvolupava. A continuació, hi ha un resum d'alguns punts claus que han sorgit de l'experiència. Es divideixen en tres categories principals: en general, a la comunitat i al municipi o a l'autoritat local.

En general:

- El desenvolupament sostenible tracta sobre la integració de les preocupacions ambientals, socials i econòmiques: no es tracta només de reciclar o de temes "verds". Si emfatitzem la naturalesa holística de l'Agenda 21 local, encoratjarem més gent a involucrar-s'hi perquè veuran que també és rellevant per a la seva agenda.
- És vital assegurar que el municipi no domini el procés: ha d'actuar de catalitzador per unir i establir exemples a través de les seves accions.
- Ha d'ajudar a explicar que l'Agenda 21 local és un procés no un producte, i que necessita temps per nodrir-se i madurar. Alguns petits èxits al principi poden ajudar a mantenir l'embranzida.
- No oblideu informar sobre els èxits i celebren-los.
- És essencial que establiu uns objectius per a les accions i sobretot compartiu la responsabilitat a l'hora de distribuir aquests objectius.
- Els socis de tots els nivells són essencials en un progrés futur.
- Feu esforços per involucrar en l'Agenda 21 local aquells que no en formen part.
- No intenteu fer-ho tot, trieu les accions prioritàries que sorgiran dels suggeriments.
- La connexió de xarxes locals, regionals o a escala nacional aporta grans beneficis.
- Cada vegada són més les previsions i les investigacions sobre esdeveniments futurs, i són d'una gran utilitat.
- Continueu!

A la comunitat:

- Comenceu on hi ha la gent.
- Treballeu en el que ja existeix en comptes de començar de zero.
- No utilitzeu argot: feu que els conceptes de desenvolupament sostenible i de l'Agenda 21 local siguin accessibles per a tothom.
- Feu que l'Agenda 21 tingui un efecte local però no oblideu fer connexions globals.
- Tot i que el desenvolupament sostenible destaca en les preocupacions de la gent, hi ha proves suficients que la gent se sent impotent per provocar canvis. Necessita veure efectes immediats per mantenir el seu compromís i l'embranzida.
- Recompenseu el compromís de la gent i reconeixeu l'aportació de cadascú.
- El procediment s'ha de veure com un fet actiu i emocionant que encoratgi la gent jove a involucrar-s'hi.
- "Parlar" és una part important del procediment per identificar el territori comú i crear un ambient de confiança, sobretot entre aquells que estan a dins i a fora dels ajuntaments.
- No espereu que la gent es prengui seriosament el tema del desenvolupament sostenible des d'un bon principi, es necessita temps.

Al municipi:

- És essencial que hi hagi un compromís col·lectiu des del municipi al procés de l'Agenda 21 local.
- És important que els membres locals escollits s'involucrin en el procés des del principi.
- S'ha d'aprofitar cada oportunitat per encoratjar els membres escollits perquè percebin el desenvolupament sostenible i l'Agenda 21 local com una oportunitat i no com una amenaça.
- S'ha d'estructurar la formació dels membres i dels càrrecs.
- Assegureu que els temes del desenvolupament sostenible són integrants de tots els projectes, activitats i estratègies locals.
- És bàsic lligar l'activitat de l'Agenda 21 local amb el treball existent al municipi com el desenvolupament de la comunitat, i la regeneració econòmica i social.
- Cal incloure els objectius de sostenibilitat en els projectes de serveis de tots els departaments.
- És primordial tenir una estratègia clara per desenvolupar i aplicar l'Agenda 21 local a dins i a fora del municipi.
- Creeu oportunitats d'actuar lligant el compromís de la comunitat amb un pensament estratègic.
- El municipi ha d'estar preparat per dialogar amb la comunitat i per incorporar les preocupacions locals derivades de la presa de decisions.
- És important ocupar-se de les opinions de la població. Des d'un bon principi heu de decidir com fer-ho.

- El municipi ha de pensar com respondrà la gent a les expectatives que sorgiran del procés.
  - El municipi ha de deixar que el procediment segueixi el seu curs, sense eludir les seves responsabilitats a l'hora d'emprendre accions. És a dir, el municipi no ha de liderar, altres actors i socis poden dirigir el procés de l'Agenda 21 local, tot i que el municipi en sigui un dels representants.
-

Conclusió

Molts dels components del procés es deuen trobar ja a la vostra autoritat local i a la vostra comunitat: no tot és nou. La clau és reconèixer les mesures noves i les antigues com a part d'aquesta nova agenda de desenvolupament sostenible i unir els temes globals amb els locals. L'Agenda 21 local és on es troben aquests temes.

El que fa que l'Agenda 21 local sigui tan interessant és el fet que va encaminada cap a un govern local més obert i disposat a escoltar i, a més a més, encoratja la població local a involucrar-se com a soci mentre que intenta millorar la qualitat de vida local. Encara que s'intenti assegurar que les preocupacions ambientals es tinguin en compte en totes les àrees d'activitat, aquest procediment és molt més ampli que els temes "verds". Tracta sobre la integració dels temes de medi ambient, d'equitat social i econòmics. Aquesta és la nova visió de com millorar les nostres comunitats locals.

Lectures addicionals

Els documents utilitzats en la preparació d'aquesta guia són:

- LGMB, RU (1994), *Local Agenda 21 Principles and Process, A step by Step Guide*.
- LGMB, RU (1996) *The Local Agenda Cookbook*.
- LGMB, RU (1996b) *Innovations in Public Participation*.
- LGMB, RU (1997) *Local Agenda: the First Five Years*.
- Ministeri de Medi Ambient i Energia, Dinamarca (1995), *Local Agenda 21: An introduction prepared for the counties and municipalities in Denmark*.
- Svenska Kommunförbundet (1997), *Local Agenda in Sweden*.

Documents europeus rellevants:

- Comissió Europea DGXI (1997), *Agenda 21, els cinc primers anys d'aplicació de l'Agenda 21 a la Comunitat Europea*.
  - Campanya de Ciutats Sostenibles (1994), *Carta d'Aalborg*.
  - Campanya de Ciutats Sostenibles (1996), *Pla d'Acció de Lisboa*.
  - Comissió Europea DGXI (1996), *Informe sobre les ciutats europees sostenibles*.
  - Eurostat (1997) *Indicadors del desenvolupament sostenible*.
  - Sistemes d'Informació europeus de bones pràctiques - *La sostenibilitat local* (<http://www.iclei.org/europractice>)
-